

Drengen som fik sit eget ansigt

Et casestudie af følelsesmæssige sikkerhedstemaer i et narrativt terapiforløb med mor og dreng i relation til voldseksponering i familien.

Casestudiet er udarbejdet i forbindelse med forsknings- og formidlingsmodulet ved Psykologisk Institut i Aarhus og Dansk Psykolog Forening som led i specialistuddannelsen til børnepsykolog.

Udarbejdet af Kirsten Børsting, autoriseret psykolog og international certificeret narrativ terapeut. Psykologpraksis v/Kirsten Børsting og UVS-projektet ved Mødrehjælpen i Aarhus. ©

Vejleder Mimi Y Mehlsen, Psykologisk Institut, Aarhus Universitet.

Aarhus d. 15. juni 2011

Resumé

"Drengen som fik sit eget ansigt" er et indlejret single casestudie af følelsesmæssige sikkerhedstemaer i et narrativt terapiforløb med mor og dreng i relation til voldseksponering.

Data er indhentet ved hjælp af journalføring over 15 samtaler med mor og dreng. Tilknytningsteoriens begreb "En sikker base" har været styrende for udvælgelse af data. Ved hjælp af analyse matrixer er der lavet en simpel indholdsanalyse af udvalgt data. Resultatet er fire følelsesmæssige sikkerhedstemaer som stemmer overens med fund i forskningslitteraturen. Resultatet er også en beskrivelse af arbejdet med sikkerhedstemaerne som viser, hvordan den 8-årige dreng og hans mor udvikler følelser af sikkerhed i relation til hinanden.

Intentionen med casestudiet er at bidrage til at udvikle mor – barn terapi i relation til voldseksponering i familien, hvor far udøver vold mod mor. Fokus på fænomenet følelsesmæssige sikkerhedstemaer i mor – barn relationen kan forhåbentlig inspirere professionelle i deres arbejde med målgruppen.

Case studiet er udarbejdet med mors tilladelse. Der anvendes fuldt anonymiserede data, som på ingen måde kan henføres til en identificerbar person. Alle præcise oplysninger om steder, stillinger, alder, køn med mere er fjernet. Casen er læst af mor, som har godkendt anonymiseringen. Hermed en tak til hende for at have stillet hende og drengens terapifortællinger til rådighed.

Indholdsfortegnelse

<u>Resumé</u>	s. 2
<u>Indledning</u>	s. 3
• Voldens væsen	s. 4 - 5
• Følelsesmæssig sikkerhed	s. 5
• Udvikling af følelsesmæssig sikkerhed i mor – barn terapi	s. 5 - 6
<u>Metode</u>	s. 6 - 7
<u>Casen</u>	
• Casens kontekst	s. 7 - 8
• Rationalet for valg af case	s. 8
• Terapeutiske metodeovervejelser	s. 8
• Klienthistorie	s. 8 - 9
• Terapiens tidsramme	s. 9 - 10
<u>Resultater</u>	
• Drengen som far	s. 10 - 12
• Soveproblemet og Bangehed	s. 12 - 13
• Mor tror ikke på mig	s. 13 - 15
• Far skælder ud	s. 15 - 16
<u>Diskussion af resultater</u>	
• Data kilde matrix	s. 17
• Implikationer for klinisk praksis	s. 17 - 20
• Case studiets styrker og svagheder	s. 20 - 21
<u>Litteraturliste</u>	s. 22 - 23
<u>Bilag 1</u>	
• Eksempel på analyse matrix	s. 24

Indledning

Voldens væsen

En alt for stor gruppe af børn vokser op i familier, hvor vold er en del af hverdagen. I DK lever ca. 22.000 børn i familier med vold. Antallet omfatter børn som eksponeres for, at den ene forælder udøver vold mod den anden forælder, og de børn som selv udsættes for vold (Servicestyrelsens tal).

Case studiet handler om en af de 22.000 børn – en 8-årig dreng som på forskellige måder har erfaret, hans far udøve fysisk og psykisk vold mod hans mor. Jeg spurgte drengen: *"Hvad tænker du om vold?"* Drengen: *"Vold - Det er rimelig slemt"*. Når jeg i samarbejde med børn dekonstruerer fysisk og psykisk vold, responderer de med følgende udsagn: *"Ambulance, ar, blod, slag, spark, sår, at blive kastet i gulvet"*.

Børnene giver eksempler på, at volden kan se forskellig ud i forskellige familier, og forskellige typer vold overlapper ofte hinanden. Volden kan karakteriseres efter dens grovhed. De nonverbale handlinger er den fysisk aggressive vold, der strækker sig fra slag med flad hånd ("den mindst grove vold") til slag med knyttet hånd, spark og kast ("den grove vold"). De verbale handlinger er den psykisk aggressive vold, der er kendetegnet ved nedvurderende udtalelser ("den mindst grove vold"), til at blive ydmyget i samvær med andre, at blive tvunget til at foretage sig ydmygende ting under trusler, at blive forhindret i at have kontakt med andre m.m. ("den grove vold") (Christensen 1998 in Mikkelsen 2001).

I forskningslitteraturen anvendes forskellige udtryk om fars vold mod mor. I casestudiet anvendes termen vold i familien for at betone familieperspektivet. Barnets position i relation til volden omtales også forskellig. Jeg anvender den mest udbredte forskningsterm: eksponering for vold. Termen er inkluderende. Eksponering omfatter at se, høre, være direkte involveret i den fysiske og psykiske vold, og/eller opleve efterdønningerne af volden (Øverlien 2009). Barnets perspektiv vægtes, og jeg bruger ordet erfaring som understreger, at barnet ikke er en passiv modtager eller et passivt vidne. Men en aktiv agent i sit liv. Voldseksponering giver erfaringer, som tvinger barnet til at handle.

Fars voldelige adfærd mod mor har en dobbelt intentionalitet. Relationen mellem mor og barn rammes, barnet og mor rammes (Kelly 1994 in Lapierre 2008). Mor kan få psykiske problemer: PTSD; angst; depression; traumer og selvmordsforsøg. De psykiske problemer påvirker selvværdsfølelsen og kan bringe mor i tvivl om, hvorvidt og hvordan hun hjælper sit barn (Humphreys, Mullender, Thiara & Skamballis 2006).

Børn behøver ikke at have set volden for at vide, at den har en plads i deres familie. Meget få børn undgår at blive påvirket af volden. Når de ser deres mor blive udsat for fysisk og psykisk vold, kan de få erfaringer med, at deres mor er ude af stand til at passe på sig selv. Når far følelsesmæssigt krænker mor, kalder hende øgenavne og intimiderer hende, kan hun blive "lille" i barnets øjne.

Længerevarende fortsat fysisk og psykisk vold kan betyde, at mor mister autoritet og respekt i relationen til hendes barn (ibid.). I relationen mellem mor og barn kan der opstå et mis match imellem mors egen kamp for følelsesmæssig overlevelse og barnets behov for følelsesmæssig sikkerhed. Mors kamp for egen overlevelse kan

efterlade hende med færre ressourcer til at være forælder. Barnet lades alene om at håndtere de traumatiske erfaringer (Humphreys et al. 2006; Whelan, Buckley & Holt 2007).

Der er dokumentation for, at børns følelsesmæssige og psykiske sundhed, nogen gange deres fysiske sikkerhed og deres fremtidige relationer påvirkes. Børnene viser mange tegn på stress igennem følelsesmæssige og adfærdsmæssige forstyrrelser. De oplever overvældende følelser som vrede og tristhed. De bekymrer sig om deres nære relationer, deres søskende, mors og deres egen sikkerhed (ibid.).

Følelsesmæssig sikkerhed

Kvalitative studier viser, at børns følelse af sikkerhed påvirkes, når de er vokset op med spændinger, langvarig trykket atmosfære og vold i familien (Whelan et al. 2007). Det tilknytningsteoretiske begreb "En sikker base" kan anvendes til at forklare opvækstmiljøets indflydelse på barnets oplevelse af sikkerhed. "En sikker base" er et elementært træk ved det kompetente forældreskab, og handler om at forældre tilvejebringer "En sikker base", hvorfra barnet kan gå ud i verden, og hvortil det kan vende tilbage i sikker forvisning om at få fysisk og emotionel støtte (Belsky 1990; Bowlby 1994 in Mikkelsen 2001). Den sikre base er fundament for barnets perception af, at det kan stole på og forvente, at de voksne omkring sig vil hjælpe i følelsesmæssigt belastende situationer. Når forældrene tilvejebringer "En sikker base", responderer de positivt på barnets tilknytningsadfærd, og der skabes følelsesmæssig sikkerhed for barnet.

Systemet af tilknytningsadfærd kommer i alarmberedskab, når børn eksponeres for vold og føler sig truet. Om børnenes tilknytningsadfærd ses, høres og forstås af mor determineres af grad af voldelige konflikter. Jo flere voldelige konflikter der mindre kan mor imødekomme barnets tilknytningsadfærd og være "En sikker base", idet der vil være en større grad af fysisk skade og stress-tilstande i familien. Børnene kan opleve deres mor som følelsesmæssigt utilgængelig, og de undlader at tale med hende om voldserfaringerne.

Følelsesmæssig sikkerhed hæmmes ofte af "Tavshed". Der kan være en sammensværgelse om "Tavshed" for at holde volden skjult for omverdenen. "Tavsheden" kommer fra situationer domineret af frygt, stilhed og hemmeligheder. "Tavsheden" påvirker livet for både mor og barn og kan fortsætte med at underminere et i forvejen sårbart mor – barn forhold. Selv når der er sikkerhed ved, at volden er stoppet. Det er en familiekultur af tabubelagt kommunikation. Et svært mønster at bryde, når det går ud på at beskytte hinanden fra smertefulde erfaringer og viden (Humphreys et al. 2006).

Udvikling af følelsesmæssig sikkerhed i relationen mellem mor og barn

Status over forskningsområdet fra 1990 – ... til i dag viser, at der er få tilgængelige interventioner med henblik på opbygning og/eller styrkelse af mor - barn relationen, når der har været voldseksponering i familien. Det er relevant og vigtigt, at terapeuten aktivt støtter, udvikler, og evaluerer interventioner som fokuserer på at støtte mor - barn relationen. Det handler om at give mor hjælp til at give hendes barn følelsesmæssig sikkerhed. Herved mindskes risici for, at barnet udvikler følelsesmæssige og/eller adfærdsmæssige problemer (Humphreys et al. 2006; Øverlien 2009).

Ved voldseksposering i familien bliver et af barnets primære behov, at der etableres følelsesmæssig sikkerhed i relationen til mor. I forlængelse heraf er intentionen med case studiet at undersøge og beskrive hvilke følelsesmæssige sikkerhedstemaer der dukker op og arbejdes med i et narrativt terapiforløb med mor og dreng. Og formidle hvordan det arbejde bidrager til udvikling af følelsesmæssig sikkerhed mellem mor og dreng.

Metode

"Drengen som fik sit eget ansigt" er et indlejret single case studie. Det betyder, at der ikke er tale om et studie af hele casen (Ramien 2009), blot et studie af fænomenet følelsesmæssige sikkerhedstemaer. I case studiet er jeg optaget af en dreng og hans mors fortællinger om, hvad de oplever svært i deres indbyrdes relation. Og hvordan det de oplever svært kan have at gøre med mangel på følelsesmæssig sikkerhed.

Case studiets teoretiske fundament er John Bowlby's (1994) begreb om "En sikker base"; Daniel Sterns (2000) udviklingspsykologi; Haldor Øvreides (2004) kommunikationsteoretiske terapi tilgang, Michael White (2007) og David Denborough's (2008) narrative metoder; Judith Hermans (1995) psykotraumatologiske forståelse og Alexandra Cook et als (2005) principper om kompleks traumeterapi. Dataanalyse og resultatfremstilling er funderet i det narrative metodeprincip om at arbejde tekstnært. Det vil sige, at jeg i praksis gengiver og arbejder med de ord, udsagn og sætninger som mor og dreng bruger i deres fortællinger.

Casens kontekst, rationale for valg af case, terapeutiske metodeovervejelser og klienthistorie præsenteres. Herefter viser en terapeutisk tidsramme, hvorledes sikkerhedstemaerne er dukket op på tværs af tid. I forlængelse heraf fremstilles casestudiets resultater.

Resultaterne er fremkommet ved at indhente data fra journalføring over drengen og mors terapiforløb. Indholdet om sikkerhed har været styrende for udvælgelse af data. Med baggrund i det tilknytningsteoretiske begreb "En sikker base" har jeg valgt, hvilke af mor og drengens udsagn, der har at gøre med følelsesmæssig sikkerhed.

Data er behandlet ved hjælp af en simpel indholdsanalyse. I 15 analyse matrixer, svarende til det samlede antal samtaler i terapiforløbet, har jeg indskrevet drengen og mors udsagn om, hvad de oplever svært og problematisk i deres relation, og lavet terapeutiske overvejelser i relation til at udvikle følelsesmæssig sikkerhed. Herefter har jeg læst alle matrixer igennem og kategoriseret sikkerhedstemaer. I bilag 1 ses eksempel på en analyse matrix. De resterende 14 matrixer er ikke vedlagt, da det vil være for omfattende i relation til opgavens omfang.

Resultaterne fremstilles i terapifortællinger, som er mere levende og læsevenlige end at læse resultaterne i en analyse matrix. Ud af de 15 analyse matrixer er der kategoriseret fire følelsesmæssige sikkerhedstemaer: 1) Drengen som far; 2) Soveproblemet og Bangehed; 3) Mor tror ikke på mig; 4) Far skælder ud. Hver terapifortælling følges op af refleksioner om, hvorfor temaerne har at gøre med mangel på følelsesmæssig sikkerhed, og hvorledes der terapeutisk er arbejdet med temaet for at udvikle følelsesmæssig sikkerhed.

Diskussion af resultaterne indledes med en datakilde matrix, hvori forskningsspørgsmålene er opstillet og udsagn fra mor og dreng svarer på spørgsmålene. Herefter følger et afsnit om resultaternes implikationer for klinisk praksis. Resultaterne sammenholdes med lignende fund i forskningslitteraturen, og der slutes af med en diskussion af casestudiets styrker og svagheder.

Der undersøges og beskrives hvordan en 8-årig dreng og hans mor eksponeret for fysisk og psykisk vold fra far udvikler deres følelser af sikkerhed i relation til hinanden igennem et narrativt terapiforløb. Hvordan udtrykker drengen sig om mangel på følelsesmæssig sikkerhed fra mor? Hvordan udtrykker mor sig om mangel på at kunne give sin dreng følelsesmæssig sikkerhed? Hvordan ses der udvikling i mor og drengs sikkerhedsoplevelser efter terapiforløbet?

Casen

Casens kontekst

Jeg har samarbejdet med drengen og hans mor i projekt *"Ud af voldens skygge"* ved Mødrehjælpen i Aarhus. Projektets målgruppe er kvinder og børn, hvor kvinden har besluttet at forlade den voldelige partner og/eller har forladt ham/hende. En forudsætning for at kvinderne kan få hjælp er, at de siger ja til, at deres børn også får hjælp. Hjælpen er omkostningsfri for mor og barn, og projektet er finansieret af satspuljemidler. Kvinderne henvender sig på egen hånd og skal ikke igennem nogen henvisnings instans.

Projektet har en tredelt struktur: 1) Kvinden begynder i et stabiliseringsforløb som munder ud i en vurdering af, om hun skal have tilbudt individuel terapi eller gruppeterapi. Når kvinden er ved at være afsluttet i stabiliseringsforløbet, visiteres hun til børnedelen. Mor kommer først alene til samtale, herefter sammen med sit barn, og det vurderes, om barnet skal have tilbudt et terapi forløb med mor eller et gruppeterapeutisk forløb; 2) Terapierne begynder; 3) Kvinderne og børnenes terapiforløb følges op af 3 efterværns samtaler som er fordelt over et ½ år.

Mor har modtaget individuelle samtaler med socialrådgiver med henblik på stabilisering af psykosocial situation og forberedelse til gruppebehandling. Gruppebehandling som har bestået af et intensivt forløb på 15 gange a 3 timers varighed, og efterfølgende 3 efterværns samtaler indenfor et halvt år.

Jeg er ansat som børnepsykolog i børnedelen, og case studiet har således "kun" fokus på den terapi, der er ydet til mor og drengen i børnedelen. Der gives ikke opmærksomhed til det gruppeforløb drengen har modtaget af 10 mødegange, hver af 1 1/2 times varighed sammen med 5 andre børn. Case studiets særlige fænomen er følelsesmæssige sikkerhedstemaer i mor – dreng relationen. Det skal nævnes, at jeg også har forestået gruppeterapien, drengen har deltaget i.

Projektet er funderet i performance management teori, hvor vi arbejder ud fra en forandringsteori. Der er udarbejdet manualer for gruppeterapierne, og der anvendes effektmålingsredskaber på behandlingen til kvinderne og på børnene i alderen 4 -12 år. I og med jeg vægter det kvalitative niveau, beskrivelserne af drengen og mors fortællinger

om sikkerhed, kommer der ikke en nærmere redegørelse og beskrivelse af forandringsteorien og effektmålingerne.

Rationalet for valg af case

Det afgørende for valget af denne case har været muligheden for at lære af den. Bagudrettet kan jeg se, at casen er typisk for det volds- og sikkerhedsfelt jeg undersøger, hvor det typiske kendetegnes ved sikkerhedstemaet om, at mor forhindres i at give hendes dreng følelsesmæssig sikkerhed og tryghed, når hun ser, hører og oplever ham igennem et billede af hendes voldelige eksmand, drengens far.

Casen er også valgt fordi den understøtter vigtigheden af at tilbyde mor og barn hjælp sammen, når der har været voldseksposering i familien. Drengen havde været i gruppeforløb i projektet. Her var han ordknap og meget lidt fortællende. Da han efterfølgende kommer til samtaler med mor, bliver han mere fortællende.

Terapeutiske metodeovervejelser i mor – barn terapien

Relevansen og vigtigheden i at give hjælp til børnene sammen med deres mødre er som beskrevet indledningsvis dokumenteret i forskningen. I det terapeutiske arbejde har jeg anvendt Cook, Spinazzola, Ford & Lanktrees (2005) seks komponenter i kompleks traume intervention: 1) Sikkerhed; 2) Selvregulering; 3) Bearbejdning; 4) Integrere traumatiske oplevelser; 5) Forbedre relationskompetence; 6) Forstærke positive følelser som selvværd, glæde og sætte mål for fremtiden. I case studiet har jeg som nævnt primært fokus på komponent 1) Sikkerhed. Om end det fokus også sætter bevægelse i de fire andre komponenter.

I terapiforløbet er der arbejdet med den narrative metode eksternalisering. I eksternaliserings processerne er der anvendt metaforer, visualisering af det talte sprog ved hjælp af tegning og skriftsprog på whiteboard, og ved at arbejde med Schleich dyrefigurer. Når mor og dreng har fortalt om, at der er sket udvikling i deres sikkerhedsfølelser, har vi arbejdet med at tykne deres kompetencer og færdigheder.

Mine terapeutiske intentioner med mor og dreng har været at skabe følelser og handlinger af robusthed i relation til at håndtere de traumatiske oplevelser. Så de får oplevelser og erfaringer med at skabe følelsesmæssig sikkerhed i det usikre. Den intention er sat i relation til deres livsvilkår. Her tænkes på, at den psykiske vold fra far mod mor er et livsvilkår, også efter de er blevet skilt.

Klienthistorie

Mor henvender sig til projektet i begyndelsen af 2010 pga psykiske problemer som følge af at have levet i to voldelige parforhold. I begge tilfælde var der tale om grov fysisk og psykisk vold. Mor var især påvirket af det sidste forhold, hvor hun bl.a oplevede, at hendes eksmand, drengens far, forsøgte at kvæle hende. Hun troede ikke, hun overlevede. Mor var meget nedbrudt af volden og havde symptomer på angst, depression og PTSD.

Under terapiforløbet henviser skolen drengen til PPR pga udfreagerende adfærd i skole og SFO. Der laves en kognitiv undersøgelse, og skolepsykologen kontakter

mig for informationer om voldseksponeringens betydning for drengens udvikling og trivsel. Skolepsykologen sammenfatter af undersøgelsen, at drengen er velbegavet. På grund af miljøbelastningsfaktorer er hans kompetencer til overblik og struktur hæmmet. Det vil sige, at han pædagogisk og relationelt er en dreng som profiterer af rolighed, og detaljerede beskrivelser fra de voksne om, hvad han skal gøre. Han er sårbar overfor kritik fra voksne, hvorfor hans tolerance grænse kan synes lav sammenlignet med jævnaldrende børn, som har haft en opvækst uden traumatiske miljøbelastningsfaktorer.

Imens mor har levet sammen med drengen, hans lillesøster og deres far, har der været langvarige psykiske spændinger i familien og en tabubelagt kommunikation. Også efter skilsmisse udsættes mor for fars trusler om, at han vil tilintetgøre hende og børnene. Han taler krænkende og nedsættende til hende. Når børnene er på samvær hos far, taler han krænkende og ydmygende til børnene om deres mor, og til børnene. Der er således eksempler på voldens dobbelte intentionalitet, hvor manden rammer relationen mellem mor og barn ved at ramme barnet og moderen.

Drengen og hans lillesøster har samvær med far hver 2. weekend. Samværet er ustabil, påvirket af humørsvingninger som rammer far. Op til samvær og efter samvær med far har børnene forskellige mistrivsel symptomer. Mor har ikke bedt statsforvaltningen om hjælp, da hun har fået trusler på livet af far. Hun rammes af bekymring for hende og børnenes sikkerhed, hvis hun søger om fuld forældremyndighed og ophør af børnenes samvær med far. En sådan afgørelse vil i praksis ikke nødvendigvis give mor og børnene sikkerhed, da afgørelsen vil kunne provokere far, så han intensiverer den psykiske vold, som i værste fald kan munde ud i fysisk vold.

Drengen har i perioder haft symptomer på PTSD. Blandt andet ved indsovnings problemer, urolig nattesøvn, frygt og bekymring for at mor kommer til skade.

Terapiens tidsramme

Terapien er forløbet over 10 måneder med i alt 15 samtaler af 1 – 1 ½ times varighed. 8 af samtalerne har været individuelt med mor og 7 af samtalerne har været sammen med mor og dreng.

Da jeg møder mor ved første samtale primo marts måned, fortæller hun, at det begyndte at gå jævnt ned af bakke i familien, da de 1 ½ år tidligere flyttede tilbage til DK. Drengen begyndte at få nogle ekstreme udbrud. Han sagde til sin mor, at han ikke ønskede at leve længere. Nattesøvnen blev forstyrret, og han begyndte at tisse i bukserne om dagen. Forældrene blev skilt for 4 måneder siden, og nu er sønnen begyndt at få det dårligere. Mor: *"Han filtrerer ikke, han er stresset, hurtig, og glatter ud ved konflikter i familien. Han glatter ud for at forhindre, at det udvikler sig negativt"*.

Mor ønsker hjælp til, at drengen får mere ro og hvile i sig selv, så der ikke kommer spidsbelastninger i relation til andre, som der gør i hans fars liv. Mor synes, at drengen små lyver. Hun vil gerne, at drengen lærer nye kommunikationsmåder, hvor der ikke lyves, slås og råbes. Jeg spørger drengen, om han ved, hvad mor mener, når hun siger, at han skal blive mindre bekymret for sin far. Drengen svarer: *"At jeg ikke skal blive ked af det, når de skændes. At jeg skal have ro og hvile"*.

De fire sikkerhedstemaer som præsenteres under resultater er kategoriseret ud fra følgende samtaler: 2, 5, 7, 8, 9, 11, 14, 15, hvilket ses i tabellen.

MÅNED	SIKKERHEDSTEMA
2. samtale 24. marts	Drengen som far
5. samtale 3. juni	Soveproblemet
7. samtale 6 juli	Drengen som far
8. samtale 11. august	Drengen som far
9. samtale 12. august	Soveproblemet og Bangehed
11. samtale 21. september	Mor tror ikke på mig
14. samtale 30. november	Drengen som far/Far skælder ud
15. samtale 18. januar	Far skælder ud

Resultater

1. Drengen som far

Mor fortæller i anden samtale: *"Jeg har tænkt mere konkret over hans adfærd. Han har nogle af de samme mønstre som sin far. Han tror, at det er alle andre og ikke ham selv, der gør noget forkert. Han sparkes sin lillesøster og siger, det ikke var ham. Han siger til mig: "I hader mig alle sammen. Ingen forstår mig. Det er også det her liv. I vil kun lillesøster". Det er skide irriterende at se, han gør det samme som sin far. Dominans".*

Mor fortæller i syvende samtale: *"Han fisker. Han vil skubbe rundt med mig. Han protesterer og diskuterer, hvorfor vi nu skal det ene eller det andet. Han vil bestemme over mig. Han vil sætte dagsordenen. Det er svært for mig at se, hvornår det er billedet af hans far som skygger for ham".*

Ottende samtale er med mor i telefonen. Hun ringer: *"Han har haft det dårligt i sommerferien. Især i de sidste 4 uger. Det er eskaleret. Han siger til mig: "Hvis alt kunne blive som det gamle, for det er hulter til bulter inde i mit hoved. Jeg er så bange". Han vågner flere gange om natten, sover kortvarigt af gangen og tisser alt igennem. Han falder kun til ro, hvis han hægter sig fast i mig. Han kører rundt med mig. Jeg falder i billedet af hans far".*

Mor fortæller i fjortende samtale: *"Jeg har sagt til ham, at jeg vil slå ham ihjel, hvis han ikke stopper. Han sover med ble om natten, tisser i sengen, har svært ved at falde i søvn, og er flere gange inde og tjekke om jeg ligger i min seng og sover. Jeg ved ikke, hvad jeg skal gøre?"*

Kirsten: *"Vi kan arbejde med dyrene. Kig på dyrene i reolen og tag de dyr, som kan vise, hvordan din relation til din søn var, dengang i boede i xxx".* Mor vælger pandamoderen som bærer sin pandaunge på ryggen. Kirsten: *"Ok – hvilke dyr viser den problematiske relation?"* Mor vælger en koalabjørn som holder sig for ørerne, og en løve der slår ud med kloen. Mor: *"Sådan er vores problematiske relation. Det er mig som holder mig for ørerne. Jeg kan ikke holde hans diskuterer ud, og samtidig får jeg lyst til at slå ud efter ham."*

Kirsten: *"Ok – hvilke dyr viser, hvordan du gerne vil hjælpe din søn?"* Mor vælger en løvemor som bærer sin løveunge i munden: *"Sådan vil jeg gerne hjælpe min søn."* Kirsten: *"Han er 8 år, kan han ikke selv gå?"* Mor: *"Nej, når han kommer hjem fra far og fra skole, så kan han ikke selv gå".* Kirsten: *"Hvad sker der, hvis han selv kan gå?"*

Vælg nogle dyr som kan vise, hvordan du gerne vil have jeres relation.” Mor vælger en bjørnemor og en bjørneunge som går ved siden af hinanden. De kigger på hinanden, imens de går. Mor: *”Hvis han selv kan gå, så får han sit eget ansigt.”* Kirsten: *”Kan du vise med et af dyrene, hvordan det ansigt ser ud, som ikke er hans eget?”* Mor vælger varulven som er stor. Hun placerer den lille bjørneunge imellem benene på varulven. Mor: *”Det her ansigt af varulven, ser jeg især, når jeg står over for min søn. Men det er ansigtet på hans far.”*

”Drengen som far” er mors fortælling om mangel på at kunne give sin dreng følelsesmæssig sikkerhed. Når hun modtager hans handlinger og adfærd igennem et billede af ex-manden, forhindrer det hende i at se drengen og møde ham positivt i hans tilknytningsadfærd. Når mor ser varulven, responderer hun med at lukke ørerne i. Hun lytter ikke. Jo mindre hun lytter, des mindre bliver bjørneungen og jo større bliver varulven. Hun bliver følelsesmæssig utilgængelig for hendes dreng i tilspidsede situationer.

Mors billeder af eksmanden aktiveres af drengens forstyrrede adfærd, som han viser, når han er uenig med mor. Mor møder den forstyrrede adfærd, som om drengen var en voksen. Hun får ikke givet alderssvarende følelsesmæssig opmærksomhed til drengen. I stedet bliver hun meget konsekvent i sin opdragelsesstil og er ikke opmærksom på, hvad der følelsesmæssigt kan være på spil for drengen, når han reagerer, som han gør.

Det bliver synligt for mor, at hun gentager krænkeriet af hendes dreng, når hun i relationen til ham responderer, som om han er en varulv. Krænkeriet sker, da hun råber af ham, at hun vil slå ham ihjel. Humphreys et al. (2006) gør opmærksom på, at det er vigtigt at være opmærksom på, at alliancen imellem mor og barn ikke nødvendigvis er ukrænkelig. Det er en del af hjælpen til mor at synliggøre, hvornår hun eventuelt gentager krænkeri i relation til hendes barn.

Udvikling af følelsesmæssig sikkerhed begynder ved anden samtale med mor, hvor vi får fat i temaet om, at det truer drengens oplevelse af følelsesmæssig sikkerhed, at mor møder ham, som om han er sin far. Det truer hans sikkerhedsfølelse, fordi han ikke bliver hørt. Han bliver misforstået og defineret som noget farligt, når han responderer som en 8-årig dreng.

I den anden samtale tegner jeg på whiteboard et billede af mor som står overfor sin dreng. Imellem mor og dreng tegner jeg et billede af far. Billedet viser, at mor måske ser far, når hun står overfor sin dreng og taler med ham. Mor genkender billedet og siger: *”Nu får jeg dårlig samvittighed”*.

Ved hjælp af arbejdet med dyrefigurerne træder billederne af varulven og bjørneungen frem. Her begynder en adskillelse af dreng og far. Mor begynder at få øjnene op for sin dreng. Efter arbejdet med figurerne kommer mor tilbage og fortæller: *”Det går rigtig meget op og ned. Vi har mange ture. Men jeg kan bedre holde hans skæld ud, ud fordi han fortæller mig, at han så kommer af med nogle ting. At sove går godt igen.”*

At mor bedre kan holde drengens skæld ud ud giver et billede af, at hun er begyndt at lytte til ham. Når hun giver varulven ører der lytter, bliver bjørneungen større og varulven mindre. Udsagnet om at det igen går godt med at sove, kan være et eksempel på, at drengen begynder at føle sig tryk og i sikkerhed.

Ved hjælp af figurerne og tegning på white board sker der en eksternalisering af mors voldserfaringer med eksmanden, og mor hjælpes til at adskille oplevelser med drengen fra oplevelser med eksmanden. Drengen er drengen og ikke en kopi af hans far.

Mor fortæller, at da hun begynder at få kontakt med, hvornår hun modtager hendes søn igennem et billede af eksmanden, begynder hun samtidig at se åbninger for,

hvordan hun kan blive mere nærværende i relationen med drengen. Mor: *"Jeg vil gerne gøre noget anderledes med nærvær. Jeg har hoppet i trampolin med drengen hver dag, og jeg kan sidde ved siden af ham og se ham spille nintendo"*.

2. Soveproblemet og Bangehed

Ved femte samtale med drengen og hans mor fortæller drengen: *"Jeg synes, det største problem er at sove."*

Ved niende samtale med drengen og hans mor, fortæller mor: *"Nu har han sovet godt i 2 dage"*. *"Nej"*, responderer drengen. *"Jeg har sovet godt i tre dage"*. Jeg iagttager, hvordan mor og dreng diskuterer frem og tilbage, om det har været to eller tre dage, drengen har sovet godt i. De kæmper om at få ret.

Vi undersøger soveproblemet som holder sammen med Bangehed. Drengen: *"Bangeheden kommer ind gennem vinduet, når det står på klem. Hvis vinduet er lukket, kommer Bangeheden ind af døren. Bangeheden vil have mig i en fælde. Den vil have mig til at gå ind til min mor. Og når jeg så kommer ud i køkkenet, gør den mig forskrækket"*. Kirsten: *"Hvornår kom Bangeheden ind i dit liv?"* Drengen: *"Bangeheden kom ind i mit liv, efter jeg skulle starte med at sove alene i min seng"*. Kirsten: *"Hvad gør du ved Bangeheden?"* Drengen: *"Jeg bliver ved og ved. Jeg prøver at glemme det. Jeg hører sovemusik og læser en bog."* Kirsten: *"Hvordan påvirker Bangeheden dig?"* Drengen: *"Jeg ser skygger, skikkelser som er sorte mænd. Jeg hører uhyggelige lyde udenfor vinduet og i køkkenet"*.

"Soveproblemet" handler om fravær af følelsesmæssig sikkerhed, fordi mor på det her tidspunkt ikke har forstået, at Soveproblemet er knyttet til bangehed. Igennem længere tid møder mor sin dreng med en konsekvent holdning om, at han skal sove i sin egen seng. Når han har svært ved at falde i søvn, går ind til hende om natten, kalder på hende flere gange, så møder mor hans adfærd som om, at han vil være på tværs.

Soveproblemet kulminerer, da han 4 uger i en sommerferie går rundt og skriger i huset. Mor reagerer på hans forstyrrede adfærd med at skælde ud, true ham og vise ham, at hun ikke kan holde ham ud. Mor forstår hans adfærd som en opdragelses dynamik og relaterer ikke Soveproblemet til drengens erfaringer med vold. Lapiere (2008) omtaler dette som en problemstilling der har at gøre med, at det for mødre bliver svært at give omsorg til sit barn og opdrage sit barn, fordi det er så indspundet i voldsdynamikkerne. Det kan være vanskeligt at adskille, hvilke af barnets handlinger og adfærd der er konsekvenser af voldsdynamikker og hvilke der er konsekvenser af opdragelsesdynamikker.

Drengen bliver ikke følelsesmæssigt mødt, da Bangeheden rammer ham og gør ham angst for, at der sker mor noget - at hun kan dø. I de 4 uger oplever drengen ensomhed og at være overladt til sig selv følelsesmæssigt.

Der er sammenhæng imellem "Drengen som far" og "Soveproblemet". "Drengen som far" giver mor et grundlæggende problem i relation til sin dreng, når hun modtager ham igennem et billede af hans far. Det billede gør det svært for mor at etablere et følelsesmæssigt fællesskab med drengen, fordi hun ser ham som hans far. Når mor møder drengen konsekvent og afvisende hænger det sammen med, at hun tror, at han vil bestemme over hende. Hun forstår ham ud fra billedet af faren. Og hun kan ikke give ham den følelsesmæssige tryghed og sikkerhed han har brug for, når han skal sove.

Soveproblemet er for drengen også knyttet til et savn, som han har brug for at blive mødt i. Det kommer til udtryk, da han fortæller, at Bangeheden kom ind i hans liv, da

han skulle starte med at sove alene i sin seng. Den forandring er sket i hans liv, efter familien flyttede tilbage til Danmark. Drengen: *"Da vi boede i xxx kunne mor, far, mig og lillesøster være sammen. Vi kunne være meget mere sammen. Der sov vi i den samme seng. I DK - det er hulter til bulter"*.

Udvikling af følelsesmæssig sikkerhed begynder at ske ved afslutningen på niende samtale, hvor drengen har fortalt om, at Bangeheden vil skræmme ham med, at mor dør. Han bliver følelsesmæssigt mødt i hans tilknytningsadfærd ved at vi taler om, at han har kæmpet alene hele sommerferien mod Bangeheden, og vi får sat ord på angsten for at mor dør. Jeg kigger på drengen som bliver bleg og afspændt i kroppen. Han ligger hovedet ned på puden, trækker vejret og siger: *"Jeg er træt"*.

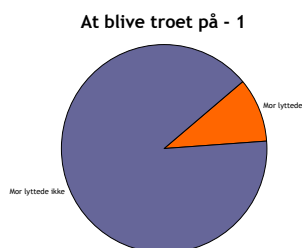
Ved tiende samtale er det første drengen siger: *"Bangeheden er væk"*. Mor: *"Da vi kørte fra sidste samtale, fik vi en god snak i bilen. Det var hjælpsomt, at vi skulle finde på, hvordan vi kan snyde Bangeheden. Han foreslog at tage hvepsefangerne derhjemme og male dem sorte, så skyggerne ikke kan se dem. De skulle hænges op ved tøjskabet, vinduet, døren og køkkenet. Men hvepsefangerne er aldrig kommet op, for Bangeheden forsvandt. Vi har lavet en aftale om, han selv prøver at falde i søvn. Hvis han ikke kan falde i søvn, vil jeg gerne ligge hos ham i 5 minutter. Jeg lukker også hunden ind, så den kan sove hos ham."*

Ved at mor og dreng allierer sig mod Bangeheden og vi får sat ord på drengens angst for at mor dør, får vi etableret følelsesmæssig sikkerhed i deres relation. Ved afsluttende samtale fortæller drengen: *"Nu har jeg kunnet sove i en hel måned. Det betyder meget, så er jeg ikke så træt. Det går også bedre i skolen, jeg får lavet lektier"*.

Drengen fik hjælp til at skabe sammenhæng imellem hans adfærd: svært ved at sove og hans følelse: bangehed. Det hjælper ham til en nuanceret selvforståelse og hans mors forståelse af ham bliver nuanceret. Han får sit eget ansigt.

3. Mor tror ikke på mig

Ved ellefte samtale med mor og dreng, kigger drengen på sin mor og siger: *"Du lukker hinderne for tidlig i. Det er irriterende"*. Han kigger på mig og siger: *"Hun hører kun halvdelen"*. Vi taler om, at mor har nogle hinder, hun kan rulle ned foran ørerne, så lytter hun ikke til ham. Hun kan også rulle hinderne op, og høre hvad han siger. Det sker bare ikke så tit. Kirsten til drengen: *"Nu tegner jeg en lagkage her på tavlen, så kan du vise mig, hvor meget det fylder, at mor ikke hører dig. Du kan også give lagkagen et navn?"*

Drengen tegner en lagkage, som han navngiver "At blive troet på". Med lagkagen viser drengen, at han har et klart ønske om, at mor kommer til at tro mere på ham. Han siger: *"Jeg får det dårligt over, at hun ikke tror på mig"*.

Mor tror ikke på mig” handler om fravær af følelsesmæssig sikkerhed i og med drengen erfarer og oplever, at mor ikke lytter til ham. Det er en kommunikation imellem mor og dreng, hvor drengen ofte oplever sig misforstået. Hun hører ham ikke. Han fortæller hende, hvordan han har det, men hun hører ham ikke. Når han vil fortælle hende, hvordan han oplever en situation, tror hun ikke på ham. Børn er ikke noget uden deres forældre. Og børn oplever, de er uden deres forældre, hvis de sjældent føler sig mødt i dialogen. Ikke at blive mødt i dialogen betyder at kommunikationen bryder ned, og at barnet overlades til sig selv med sine egne tanker og fortolkninger om verden.

Et par samtaler senere får vi igen glæde af lagkagerne, og de bliver en hjælp til at udvikle følelsesmæssig sikkerhed. Lagkagerne hjælper til at synliggøre for mor, hvad drengen oplever. Hvor lidt han synes, hans mor tror på ham og lytter til ham. Det bliver muligt for ham at trænge igennem lydturen til sin mor. Det illustreres ved flg. samtalesekvens.

Kirsten: *”Tror du, din mor hun ved, at du har det sådan, som du har fortalt om? Har du fortalt hende før, hvordan du har det?”* Drengen: *”Ja, jeg har prøvet at sige det mange gange. Men hun forstår det ikke.”* Han kigger på sin mor: *”Forstår du det nu mor?”* Mor: *”Ja, nu tror jeg, jeg forstår dig”.*

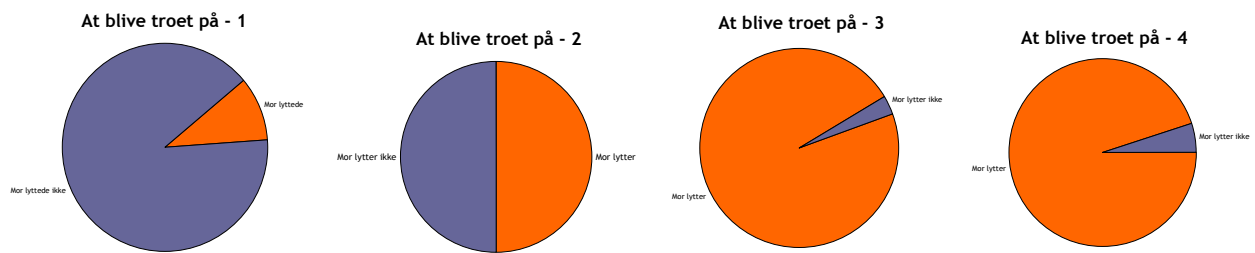
Ved trettende samtale med drengen og hans mor er der siden sidste samtale forskel på, hvordan mor og drengen har det med hinanden. Drengen: *”Det er ikke de samme skænderier mere. Jeg er blevet bedre til at styre mig. Jeg beder bare om at have det godt. Mor er blevet god til ikke at lukke hinderne i”.*

Drengen fortæller om den lagkage, han tegnede ved sidste samtale. Lagkage 1 som viser hvor lidt han synes, mor lytter til ham. Drengen siger: *”Den lagkage findes ikke mere”.*

Adspurgt hvad der hjælper ham, svarer han: *”At gøre det her med lagkagerne”.* Drengen tegner 3 lagkager på whiteboard. Lagkage 2 viser, hvordan drengen oplever situationen her og nu i trettende samtale. Lagkage 3 viser, hvad drengen håber på i fremtiden. Hvad han mener, der vil være det bedste for ham i forhold til at blive lyttet til og troet på af mor.

Ved femtende afsluttende samtale spørger jeg drengen om, hvordan det går med, at mor lytter til ham og tror på ham. Forandringen i hans oplevelse kan ses i lagkage 4 som viser, hvor meget han her og nu i samtale femten synes, mor tror på ham. Drengen fortæller: *”At blive troet på går bedre. Jeg har det værre med far. Jeg troede ikke, at far havde sådan en fortid. Det går bedre med mor. Hun kan bedre hjælpe mig”.* Det er næsten blevet som håbe-lagkage 3 viser.

4. Far skælder ud

Ved fjortende samtale med mor og drengen fortæller han: *"Far skælder ud over bitte små ting som åbenbart er så forfærdeligt. Fx at jeg ikke kan åbne ketchupflasken. Så kalder han mig for gummi Tarzan, gummiarm og slapsvans. Han råber af mig. Han hører slet ikke ind i mit liv mere"*.

Kirsten: *"Vis mig med en af dyrefigurene, hvordan far ser ud, når han skælder ud"*. Drengen tager den store krokodille og siger: *"Det er far, når han råber."* Kirsten: *"Vis mig med dyrefigurene hvordan du og lillesøster ser ud, når far står overfor jer og råber"*. Drengen tager to små lam. Kirsten: *"Hvad gør lammene, når krokodillen råber?"* Drengen: *"Lammene løber væk og kommer først tilbage efter ½ time."* Kirsten: *"Hvordan ser far ud, når i så kommer tilbage?"* Drengen tager den lille krokodille og siger: *"Det er far, når han er blevet god igen."*

Kirsten: *"Hvad kan du gøre, når far råber højt?"* Drengen tager koalabjørnen som holder sig for ørerne og svarer: *"Lukke ørerne for det han siger"*. Drengen tager ørnen og siger: *"Når jeg tænker på ørnen, kan jeg se, at jeg kan sige ham i mod"*. Drengen tager den store elefant og siger: *"Den er beskyttelse."* Han stiller koalabjørnen som holder sig for ørerne, ørnen og lammene op på ryggen af den store elefant som står over for den store krokodille. Drengen stiller mange dyr op i en kreds om den store krokodille og siger: *"En gang har det virket, jeg fik ham stoppet med at råbe og sige grimme ting, men jeg kan ikke huske, hvad jeg råbte"*.

Kirsten til mor: *"Hvad hæfter du dig ved, i det han fortæller?"* Mor: *"Ørnen giver ham følelsen af at være en stor fri fugl i stedet for at løbe væk og være bange. Jeg er glad for, han lykkes med at holde sig for ørerne. Jeg tror, han er bange. Han kan også sige sin far i mod"*.

Ved femtende og afsluttende samtale med mor og drengen taler vi om, at børnene er bange for at komme hos far, fordi han råber af dem. Kirsten til drengen: *"Slår far?"* Drengen: *"Han slår ud efter mig. Han har ramt mig et par gange på armen."* Imens vi taler om at være bange for at komme hos far, sidder drengen med sin mobiltelefon i hånden. Mor spørger ham: *"Optager du samtalen?"* Drengen: *"Ja, for så kan jeg høre det, når jeg bliver bange"*.

"Far skælder ud" handler om mangel på følelsesmæssig sikkerhed, fordi drengen efter skilsmissen fortsat eksponeres for fars psykiske vold mod mor og selv udsættes for psykisk vold. Udvikling af følelsesmæssig sikkerhed sker ved, at drengen begynder at søge følelsesmæssig støtte hos sin mor. Han taler med mor om, hvor svært

det er med far. Drengen erfarer, at mor lytter til ham, og tror på ham. Hun kan tro på sin dreng, fordi hun kan adskille ham fra sin eksmand.

"Tavshedens sammensværgelse" imellem mor og dreng er ved at blive brudt. Da vi arbejder med temaet "Far skælder ud", har jeg forinden haft en samtale med mor, hvor hun har fortalt: *"For første gang har han åbnet op overfor mig og fortalt mig om, hvor ked af det han er ved at komme hos far. Han fortalte mig, at far håner ham og kalder ham grimme ting. Jeg sagde til ham, at han kan lade være med at komme hos far. Så sov han på det. Dagen efter sagde han til mig, at hans far ikke må få at vide, hvorfor han ikke vil komme hos ham, for hvis far får det at vide, så er han bange for, at hans far ikke vil se ham mere."*

Udvikling af følelsesmæssig sikkerhed sker også ved hjælp af visualisering af far som en krokodille og drengen som en ørn. Her bliver det synligt for drengen, at han har handlet i relation til fars skældud. At han kan handle i relation til den psykiske vold, han eksponeres for. Samtidig begynder mor at informere far om, at drengen har det svært med ham. Far bliver mild, drengen tager på samvær, og da han kommer hjem til mor, fortæller han: *"Far har for første gang snakket med mig"*.

Diskussion af resultater

Svar på forskningsspørgsmålene kan ses i datakilde matrixen. Bemærk kolonnen: Udvikling i terapi. Denne kolonne svarer på spørgsmålet: Hvordan ses der udvikling i mor og drengs oplevelser af følelsesmæssig sikkerhed efter terapiforløbet?

Datakildematrix

Forskningsspørgsmål	Svaret i data	Sikkerhedstemaer	Udvikling i terapi
Hvordan udtrykker drengen sig om mangel på følelsesmæssig sikkerhed i relation til mor?	<p>"Jeg er så bange."</p> <p>"Det er hulter til bulter inde i mit hoved."</p> <p>"Jeg er bange for, der sker mor noget."</p> <p>"Hun hører ikke, hvad jeg siger."</p> <p>"Jeg får det dårligt over, at hun ikke tror på mig."</p> <p>"Jeg beder bare om at have det godt."</p> <p>"Jeg er bange for far."</p> <p>"Jeg har det værre med far. Jeg troede ikke, at far havde sådan en fortid."</p>	<p>"Soveproblemet og Bangehed"</p> <p>"Mor tror ikke på mig"</p> <p>"Far skælder ud"</p>	<p>"Jeg kan sove".</p> <p>"Bangeheden er væk".</p> <p>"Mor er blevet god til ikke at lukke hinderne i".</p> <p>"At blive troet på går bedre." Det går bedre med mor. Hun kan bedre hjælpe mig".</p> <p>"Jeg er blevet bedre til at styre mig".</p> <p>"Vi har ikke flere stædighedsdiskussioner".</p> <p>"Det er ikke de samme skænderier mere."</p> <p>"Jeg har fået svar på spørgsmål, jeg havde indeni".</p>
Hvordan udtrykker mor sig om mangel på at give drengen følelsesmæssig sikkerhed?	<p>"Det er skide irriterende at se, at han gør det samme som sin far."</p> <p>"Det er svært for mig at se, hvornår det er billedet af hans far som skygger for ham".</p> <p>"Jeg falder i billedet af hans far."</p> <p>"Jeg har sagt til ham, at jeg vil slå ham ihjel, hvis han ikke stopper."</p>	<p>"Drengen som far"</p>	<p>"Der er mange ting, som er mere harmoniske hjemme".</p> <p>"Jeg kan bedre holde hans skæld ud, ud fordi han fortæller mig, at han så kommer af med nogle ting."</p> <p>"Jeg ser mig selv som en stor fugl, der dækker mine unger med mine varme vinger".</p>

Implikationer for klinisk praksis

Sammenlignet med begyndelsen på terapiforløbet, er der ved afslutning på terapiforløbet udviklet følelsesmæssig sikkerhed i relationen mellem drengen og mor. Udviklingen er sket ved at arbejde med de fire følelsesmæssige sikkerhedstemaer: 1)

Drengen som far; 2) Soveproblemet og Bangehed; 3) Mor tror ikke på mig; 4) Far skælder ud. Der er anvendt narrative terapeutiske metoder som eksternalisering og tykning af færdigheder og kompetencer. Eksternaliserings processerne har indeholdt visualisering via tegning, skrift på whiteboard og brug af Sleich dyrefigurer.

Resultaterne bidrager med indsigt i, hvad der kan være af betydning at arbejde med i et terapiforløb med mor og barn, når der har været voldseksponering i familien og denne fortsætter på trods af skilsmisse.

Resultaterne viser, at der kan arbejdes med at udvikle følelsesmæssig sikkerhed i mor – barn relationen via arbejdet med følelsesmæssige sikkerhedstemaer. Terapiforløbet har sat bevægelse i mors selvoplevelse. Hun erfarer, hun kan hjælpe sin dreng. Drengen begynder at opleve, at mor kan hjælpe ham.

"Drengen som far" er et primært følelsesmæssigt sikkerhedstema, der er relevant at arbejde med i mor – barn terapi ved voldseksponering. Da det bliver klart for mor, at hun "modtager" sin dreng igennem et billede af sin eksmand, begynder hun at mærke flere åbninger i relation til drengen. Drengen får sit eget ansigt, da mor bruger bjørneungen som symbol for ham og samtidig får sat ansigt på varulven, som er symbol for eksmanden. Vedligeholdelsen af den følelsesmæssige sikkerhed handler nu om for mor, at bjørneungen kan blive større end varulven. Derved kan hendes dreng komme til at stå tydeligere og tydeligere frem for hende i tilspidsede situationer som også opstår i opdragelsens "navn".

Når mor lytter til drengen, får han en oplevelse af, at hun tror på ham, og han vil ikke udvise en så forstyrret adfærd. Der er brudt hul i lydturen mellem mor og dreng. De kan bruge dialogen til at møde hinanden. Da kommunikationen genoprettes, begynder mor at bryde den tavshed, der har været givet til volden. Hun fortæller drengen om, hvad psykisk vold er. Drengen responderer med, at han nu endelig har fået svar på spørgsmål, han havde indeni.

Drengens angstniveau reduceres. Det ses ved, at Soveproblemet forsvinder. Mor får indblik i Bangeheden, og kan alliere sig med drengen i relation til Bangeheden. Samtidig fortæller drengen om, hvordan det går bedre i skolen. Han får lavet lektier og føler sig udhvilet, fordi han får sovet.

"Far skælder ud" er relevant at fremstille, selvom fokus er mor og drengens relation. Temaet understreger vigtigheden af at forstå, hvad der sker i terapirummet i sammenhæng med, hvad der sker i mor og drengs privatsfære. Den følelsesmæssige sikkerhed vil blive truet periodevis, da et grundvilkår for mor – dreng relationen er, at far periodevis udsætter drengen og mor for psykisk vold. At arbejde med barnets relation til sin far i mor - barn terapien kan medvirke til etablering af følelsesmæssig sikkerhed, ved at bryde tavsheden om, hvad der er svært med far. Når tavsheden brydes, kan barnet få social og følelsesmæssig støtte.

Det er lykkedes at bevæge relationen mellem mor og dreng, så mor kan "modtage" sin dreng i hans eget udtryk. Det primære sikkerhedsarbejde bestod i, at drengen fik sit eget ansigt i mors øjne. Drengen er i mors subjektive oplevelse blevet adskilt fra far. Det har gjort det muligt for drengen at få følelsesmæssig støtte fra hans

mor, i relation til voldseksponeringen, og det som er svært med far. Tavshedens sammensværgelse er brudt. Ved afsluttende samtale oplever mor, at hun bedre kan se, hvad problemet er. Hun kan hjælpe drengen. Mor: *"Jeg ser mig selv som en stor fugl, der dækker mine unger med mine varme vinger"*.

I forskningslitteraturen og i behandlingsprogrammer til mødre og børn som har været eksponeret for vold er et primært behandlingsprincip at arbejde med sikkerhed på et overordnet plan. Blandt andet ved at kortlægge risici for pågående vold, når barnet er på samvær hos far. Overordnet sikkerhedsarbejde handler om at gøre, hvad der kan gøres for at stoppe volden. For uddybning af sikkerhedsarbejde henvises til Steinsvågen (1997).

Resultatet af casestudiet handler om sikkerhedsarbejde i relationen mellem mor og dreng. Hvordan oplever drengen sig i følelsesmæssig sikkerhed hos mor, og hvordan oplever mor sig i stand til være en følelsesmæssig sikker base for sin dreng.

Relevansen af at beskæftige sig med følelsesmæssige sikkerhedstemaer i mor - barn relationen ud fra tilknytningsteoriens begreb "En sikker base" understøttes af Borrego, Mindy, Gutow, Reicher & Barker (2008) som skriver, at der er større risiko for usikre tilknytninger i mor - barn relationen, når der har været og er voldseksponering i familien. Øverlien & Hydén (2009) henviser til Clark et al. (2007), som finder at mødre som forsøger at kompensere ved at være mere responderende og støttende overfor deres børns behov, har børn med færre adfærdsproblemer, end børn som ikke får den samme støtte. Osofsky (2003) in Øverlien et al. (2009) refereres for, at den vigtigste og mest beskyttende faktor som styrker barnet i at cope med voldseksponering er en stærk relation med en kompetent, omsorgsfuld og positiv voksen, oftest en forælder. Mor har betydning for barnets modstandsdygtighed

Case-studiets resultater er ikke generaliserbare. Dog stemmer de følelsesmæssige sikkerhedstemaer overens med fund i forskningslitteraturen, hvilket tyder på, at temaerne også kan være til stede i andre mor – barn relationer som en konsekvens af voldseksponeringen.

Sikkerhedstemaet "Drengen som far" stemmer overens med McGee (2000) som skriver, at mor - barn relationen især kan påvirkes af, når det for mor ser ud som om, at barnet imiterer fars adfærd og bruger vold mod mor.

Sikkerhedstemaet "Bangehed og soveproblemet" stemmer overens med Borrego et al. (2008) som skriver, at en af de mest almindelige effekter af voldseksponering på børn er traumatisering, som kan vise sig ved gråd, soveforstyrrelse, angst og mareridt. Zerk, Mertin & Proeves (2009) undersøgelse er baseret på mødres rapporteringer om deres børns adfærd som følge af voldseksponering. Deres resultater beskriver en lang række symptomer, hvor de mest gennemgående er forandringer i søvn mønster, angst og klæbende adfærd i relation til mor, forøget motorisk aktivitet og udvikling af ængstelse for separation fra mor.

Sikkerhedstemaet "Mor tror ikke på mig" som også har at gøre med den tavshed der kommer i mor - barn relationen som en konsekvens af voldseksponeringen understøttes af Mullender, Hague, Imam, Kelly, Malos & Regan (2002) og McGee (2000).

De finder at, mødre ofte ikke taler med deres børn, fordi de prøver at beskytte dem fra den fulde viden om, hvad der er hændt. De bekymrer sig samtidig om, hvad børnene mon har oplevet. De er bange for, at hvis børnene hører, hvad der er sket, vil det være skadeligt for børnene. Mødrene indser ikke, hvor meget børnene i virkeligheden allerede kender til. Men det børnene forestiller sig er ofte det værste og ofte mere skræmmende, end hvad der virkelig er hændt. Børnene taler ikke med deres mødre. De har samlet morens budskab om tavshed op. Volden - den taler vi ikke om. Børnene forsøger at hjælpe og beskytte deres mødre og undlader at tale om det som er svært i relation til far.

Sikkerhedstemaet "Far skælder ud" er præsenteret da, det viser, at drengen eksponeres for psykisk vold, selvom forældrene er skilt. Det sikkerhedstema stemmer overens med McCloskey (2001). Hans undersøgelse viser, at 65 % af en gruppe mænd som havde været voldelige mod deres koner, også havde truet med at udøve vold mod børnene (in Øverlien et al. 2009). Der er flere undersøgelser som understøtter, at vold pågår efter skilsmisse, og i flere tilfælde intensiveres volden. Whelan et al. (2007) henviser til forskningsfeltet som viser, at skilsmisse forårsaget af vold i familien ikke altid resulterer i, at volden ophører. Fars kontakt med barnet fungerer ofte som en katalysator for fortsat vold.

Ofte dissocieres fastsættelse af samvær fra voldshistorien i familien. Det nytter imidlertid ikke, når vi ser på det fra barnets perspektiv. Voldshistorien siger i sig selv, at der kan være potentiel udviklingspsykologisk fare for barnet ved samvær med voldsudøver. For yderligere informationer henvises til Harrison (2008). Desværre ser vi ofte, at det er forældrenes ret til at se deres børn som håndhæves, mere end at fastsættelse af samvær er lavet ud fra en vurdering af voldshistorien, og hvorvidt der er risiko for, at volden fortsætter på trods af skilsmisse.

Case studiets styrker og svagheder

I forhold til reliabilitet ville det have været en styrke, om jeg havde haft en god forskningsprotokol og en velordnet case database, hvori jeg kunne tage højde for fejlkilder.

I forhold til den eksterne validitet - Undersøger jeg det, jeg tror jeg undersøger? Her ville resultaterne stå stærkere, hvis jeg havde anvendt triangulering og skaffet data fra flere kilder, end blot fra journaldata. Jeg kunne have suppleret med effektmålingerne og interview med mor og dreng. Hvis mor og dreng blev spurgt, er det ikke sikkert, at de ville mene, at temaerne har at gøre med mangel på følelsesmæssig sikkerhed. Jeg kunne have ladet mor og dreng interviewe i forhold til at be/afkræfte om temaerne for dem har at gøre med følelsesmæssig sikkerhed. Eller vil de kalde det noget andet? Bevisførelsen for at der er sket forandring i mor og drengs oplevelse af følelsesmæssig sikkerhed kunne stå stærkere, hvis jeg havde anvendt triangulering.

I forhold til den interne validitet - Om der kan være andre forklaringer på udviklingen i følelsesmæssig sikkerhed end jeg har konkluderet? Her kunne der måske komme andre eller flere resultater frem, hvis der også havde været givet opmærksomhed til drengen og mors gruppeterapeutiske forløb.

Og så er der spørgsmålet om, hvorvidt jeg kan forholde mig til den terapi jeg selv har lavet? Har jeg bare fundet resultater, som understøtter en ide, jeg er forelsket i?

Styrken ved resultatet er, at alle sikkerhedstemaer stemmer overens med fund i forskningslitteraturen. Det er også en styrke ved studiet, at jeg har arbejdet tekstnært. Det øger troværdigheden i og med det er mor og drengs fortællinger, der giver os indblik i, hvad der følelsesmæssigt kan være på spil i deres indbyrdes relation som en konsekvens af voldseksponeringen i familien.

Der har været en vægtning af barnets perspektiv. Det er vigtigt, at lytte til børnene. Ikke kun for at samle flere præcise informationer, men også for at få indblik i deres forståelse af problemerne. Øverlien (2009) refererer til flere kvalitative undersøgelser som har uddybet voksnes forståelser ved at lytte til og analysere børnenes svar. Eriksson and Näsman (2008), forsberg (2005), Källström Cater (2004), McGee (2000), Ornduff and Monahan (1999), Øverlien and Hydèn (2009), Peled (1998) and Weinehall (2005).

Litteraturliste

Borrego, Joaquin, Mindy, Ir., Gutow, R., Reicher, S., Barker, C. H. (2008): Parent-Child Interaction Therapy with Domestic Violence Populations. *Journal of Family Violence* 23:495-505.

Cook, Alexandra, Spinazzola, J., Ford, J., Lanktree, C. (2005): Complex trauma in children and adolescents. *Psychiatric Annals*, 35:5, pp. 390-398.

Denborough, David (red.) (2008): *Traumer. Narrativ behandling af traumatiske oplevelser*. Dansk Psykologisk Forlag.

Harrison, Christine (2008): Implacably Hostile or Appropriately Protective?: Women Managing Child Contact in the Context of Domestic Violence. *Violence Against Women* 2008 14: 381

Herman, Judith (1995): *I voldens kølvand – om psykiske traumer og deres heling*. Hans Reitzels Forlag.

Humphreys, Cathy; Mullender, Audrey; Thiara, Ravi and Agnes Skamballis (2006): 'Talking to My Mum': Developing Communication Between Mothers and Children in the Aftermath of Domestic Violence. *Journal of Social Work* 2006 6: 53.

Lapierre, S. (2008): "Mothering in the context of domestic violence: the pervasiveness of a deficit model of mothering". *Child and Family Social Work*. 2008, 13, pp 454–463

Mcgee, C. (2000) *Childhood Experiences of Domestic Violence*. London: Sage.

Mikkelsen, Kirsten Børsting (2001): *"Børns mestring af vold i familien. Mestringsprocesser og modstandsdygtighed"*. Upubliceret speciale - §3 eksamen. Danmarks Pædagogiske Universitet.

Mullender, A.; Hague, G; Imam, U; Kelly, L; Malos, E. & Regan, L. (2002): *Children`s Perspectives on Domestic Violence*. London: Sage.

Ramien, Knud (2007): *Casestudiet i praksis*.

Steinsvåg, Per Øystein (2007): "Få slut på vålden – om säkerhetsarbete för barn" i *"Barn som upplever våld. Nordisk forskning och praktik"*. Gothia Förlag.

Stern, Daniel (2000): *Spædbarnets interpersonelle verden*. København: Hans Reitzels Forlag.

Whelan, Sadhbh; Buckley, Helen; Holt, Stephanie (2007): Listen to Me! Children's Experiences of Domestic Violence. *Child Abuse Review* Vol. 16, pp 296–310.

White, Michael (2007): *Kort over narrative landskaber*. Hans Reitzels Forlag.

Zerk, Danielle M.; Mertin, Peter G.; Proeve, Michael (2009): Domestic Violence and Maternal reports of Young Children`s Functioning. *Journal of Family Violence* 24:423-432.

Øverlien, Carolina (2009): Children Exposed to Domestic Violence: Conclusions from the Literature and Challenges Ahead. *Journal of Social Work* 10 (1), pp 80-97.

Øverlien, Carolina & Hydèn, Margareta (2009): Children`s Actions when Experiencing Domestic Violence. *Childhood* 16:479-496.

Øvreeide, Haldor (2004): *"At tale med børn"*. Hans Reitzels forlag.

Bilag 1 - Eksempel på analyse matrix

Terapi kontekst	Niende samtale med drengen og hans mor
Drengens udsagn om mangel på følelsesmæssig sikkerhed	<p>Mor fortæller, at drengen har sovet godt i 2 dage. Drengen fortæller, at han har sovet godt i 3 dage. Det diskuterer de frem og tilbage.</p> <p>Drengen fortæller, at Bangeheden kommer ind gennem vinduet. Vinduet står på klem. Hvis vinduet er lukket, kommer Bangeheden ind af døren. <i>"Bangeheden vil have mig i en fælde. Den vil have mig til at gå ind til min mor. Og når jeg så kommer ud i køkkenet, gør den mig forskrækket. Bangeheden kom ind i mit liv, efter jeg skulle starte med at sove alene i min seng"</i>.</p> <p>Adspurgt hvad drengen gør for at håndtere Bangeheden svarer han: <i>"Jeg bliver ved og ved. Jeg prøver at glemme det. Jeg hører sovemusik og læser en bog."</i> Adspurgt hvordan Bangeheden påvirker drengen fortæller han: <i>"Jeg ser skygger, skikkelser som er sorte mænd. Jeg hører uhyggelige lyde udenfor vinduet og i køkkenet"</i>.</p> <p>På white board tegner jeg to lande. Det land drengen boede i er til venstre. Drengen fortæller: <i>"Da vi boede i xxx kunne mor, far, mig og lillesøster være sammen. Vi kunne være meget mere sammen. Der sov vi i den samme seng. DK er til højre. Det er hulter til bulter"</i>.</p>
Narrativ intervention	Navngivning af problemet/Eksternalisering
Terapeutiske overvejelser	<p>Efter vi har talt om, at Bangeheden vil fortælle ham, at mor dør, og at han har kæmpet alene hele sommerferien i mod Bangeheden, bliver han bleg og afspændt i kroppen. Han ligger hovedet ned på puden og trækker vejret. Mor følger ikke drengens oplevelse. Det handler om at få ret – er det to eller tre dage, drengen har sovet godt i.</p> <p>Hvordan hjælper jeg mor til at rumme drengen følelsesmæssigt?</p>